

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOÅTTONDE ÅRGÅNGEN

1917

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1917

Ole Svendsen Lemvig.

Af

J. Paludan.

I Samlaren 1893 har E. Meyer meddelt endel Oplysninger om den dansk-svenske Præst og Eventyrer Ole Svendsen Lemvig, hentedede fra hans Bønskrifter og Gratulationsdigt til Kong Karl XI. Disse kunne nu væsentlig berigtiges og suppleres ved de i Bornholmske Samlinger IX, 1915, fremdragne officielle Dokumenter i den mod Svendsen anlagte Sag.

Ole Svendsen er efter sit Tilnavn sikkert født i eller ved Lemvig, formodentlig omkring Aar 1640. Hans Slægt kjendes ikke; han blev Student fra Københavns Skole 1660 og maa have været vel anset, da han næsten hele sin Studentertid var Huslærer hos Biskopperne Vandal i Sjælland og Peder Vinstrup i Lund, og endog havde nydt den Ære at prædike for Kong Frederik III og Kronprinsen. Dette beretter han selv i Dedicationen til sit første Skrift, "Et godt Giftermaal eller Betænkninger for Ægtefolk", 1666, en Oversættelse efter Englænderen Henry Smith med Lemvigs egne "Forbedringer og Tillæg". Disse sidste bestaa kun i nogle ubetydelige gudelige Afhandlinger, og hele Skriftet har Lemvig atter oversat paa Svensk i Samlingen "Safft af Cedertræerne på Libanon", 1672 og 74.

Samme Aar, 1666, blev han kaldet til Sognepræst for Bodilsker og Nexø paa Bornholm, og Aaret efter gift med Marta Hansdotter, Søster til den fra Bornholmernes Opstand kjendte Præst Povl Ancker i Hasle. Foreløbig synes han at have staaet sig godt med sin Menighed og været en gemytlig, om end noget gabmundet Selskabsbroder.

Den nærmeste Anledning til Hr. Ole Svendsens Modgang var tilsyneladende ret ubetydelig. I Paasken 1670 red Toldskriver ("Tolderens Dreng") Mads Pedersen fra Rønne forbi Bodilsker Præstegaard, og da Præstens Hund formodentlig generede ham, slog han den ihjel med en Kæp. Fortrydelig herover omtalte Præsten ham kort efter i Gildesamkvem som "en Hunderakker", saa at Godtfolk vægrede sig ved at drikke med Toldskriveren. Denne og hans Principal, Tolderen Laurids Mikkelsen, stævnedes da Hr. Ole for Provsteret og senere for Biskoppen, og fik ham suspenderet, indtil Sagen var paadømt. Processen tog et temmelig uhyggeligt og for ingen af Parterne hædrende Forløb. Præsten førte sine Husfolk som Vidner, men Mads Pedersen førte andre Vidner paa, at det var Præsten selv, det havde ladet sin Hund skyde og truet eller lokket sine Folk til at vidne falsk, endog ladet en, som det synes halvt utilregnelig Dreng forskrive sig med sit Blod paa, at han ikke vilde vidne imod ham. Et Par af Præstegaardens Folk fandt det virkelig raadeligt at rømme af Landet, men i det hele var Vidneudsagnene saa vaklende og modsigende, at de bekræftede det Ry, Bornholmerne havde paa sig, at man der for en Marks Penge kunde faa Folk til at aflægge Ed paa hvad som helst. At Præsten havde kaldt Mads Pedersen "Rakker" kunde heller ikke juridisk bevises, men ved Bythinget blev Hr. Ole dog dømt som Løgner, og hvad værre var, et Par af hans Embedsbrødre sigtede ham for i Anledning af den Uret, der formentlig var overgaaet ham, at have udtalt sig fornærmeligt om Provsten og endog om Kongen.

Bornholms Landsting kasserede imidlertid Bythingsdommen. Sigtelserne fandtes ikke fra nogen af Siderne beviste, og Parterne kjendtes fri for hinandens Tiltale. Hr. Ole indtraadte atter i sit Embede, men strax efter stævnedes Mads Pedersen baade ham og Landsdommeren for Højesteret, og her kom Hovedvægten til at ligge paa hans uforsigtige Udtalelser om Kongen, hvad der i disse Enevældens første Aar var en højst alvorlig Sag. Enden blev, at han i August 1671 fældedes som Løgner og som den, "der med uforsvarlig og imod en tro Arve-Undersaats Ed og Pligt stridende Tale i højeste Maade havde forset sig", og dømtes fra Embed og

Ære. Ogsaa Landsdommeren mistede sit Embede for sin "uretfærdige Dom".

Herved er nu at mærke, at Hr. Ole Svendsens egne Indlæg i Sagen ikke findes, og at han end ikke synes at have faaet Adgang til at forsvare sig for Højesteret. Sagen er altsaa væsentlig fremstillet fra hans Modparters Synspunkt, og disse nød et noget tvivlsomt Rygte; baade Tolderen og Skriveren havde gjort sig skyldige i Udsugelser og Svig, og den første blev nogle Aar efter selv afsat. Det er da intet Under, at Hr. Oles egen Fremstilling til den svenske Konge tager sig ganske anderledes ud. Hundemordet og Injurieprocessen træder her rent i Baggrunden; det hele bliver en spændende Kriminalroman, fuld af Mord og Ugjerninger, og Hr. Ole selv voxer til en betydningsfuld Personlighed, der er efterstræbt af mægtige Uvenner lige op til Hovedstadens højeste Kredse: Biskop Vandal, til hvis Husstand han dog havde været knyttet, indtil han blev Præst, og "Biskoppens Svoger" (Vandal var slet ikke Svoger til Griffenfeld) Schumacher, hvis Søster han havde vægret sig ved at ægte(!). Ganske vist havde Biskoppen som Følge af de indløbne Klager maattet suspendere ham, men fra først af maa Forholdet jo tvertimod have været det, at baade Sjællands Biskop og Schumacher som Sekretær i danske Kancelli have protegeret ham, siden han havde faaet sit Kald ad extraordinær Vej, ved kongeligt Brev og imod Bornholmernes Villie, der havde ønsket en Præst af deres egne.

Derimod kan han nok have Ret i, at dette havde skaffet ham mange Fjender paa Øen, blandt hvilke han særlig nævner den fra Opstanden mod Svenskerne bekjendte Capitain Jens Kofoed, som endog gjentagende skulde have forsøgt at lade ham snigmyrde. Kofoeds Navn forekommer dog ikke i Procesacterne; rimeligere er det, naar Lemvig søger en Grund til, at flere bornholmske Præster vidnede imod ham, i Uvillien over hans Ansættelse. Men atter her løber hans Fantasi utvivlsomt løbsk, naar han fortæller, at den ene af de Præster, der beskyldte ham for Majestætsfornærmelse (Laurids Christensen i Øster Marie, død 1671) ikke kunde dø rolig, før han havde bekjendt, at hans Angivelse var falsk, medens den anden,

Bent Jensen i Ibsker, var et rent Umenneske, der paa en Langfredag havde ladet "et fattigt, uskyldigt Moders Barn" binde til "et vildt Bæst" (og slæbe ihjel?). Selve de majestætsforbryderske Ytringer, som ikke findes citerede under Sagen, bestod efter Lemvigs Fremstilling i, at han havde taget Svenskerne i Forsvar og hævdet, at der "lige saa vel kunde findes en ærlig Svensk i Danmark som en ærlig Dansk i Sverig", hvad der vel nok var ilde hørt paa den nys fra Fremmedherredømmet befriede Ø, men neppe kunde opfattes som en Fornærmelse mod Kongen, der drog Afsættelse og Æreløshed efter sig. Derimod var Udtalelsen vel egnet til at gjøre et gunstigt Indtryk i en Henvendelse til Karl XI. Derhos skulde der være gjort ulovlig Execution hos Lemvig for Sagsomkostningerne, med Militærmagt og fuldstændig Udplyndring af hans Præstegaard. Men dette er maaske ikke paalideligere end hans i Bønskrifterne udtalte Bekymring for ikke at kunne ernære sin "fattige Hustru og Børn". Hustruen blev nemlig hos sin Slægt paa Bornholm, da Lemvig som Følge af Dommen forlod Øen 1671 og søgte sin Lykke hos sit Fædrelands Fjender. Endnu 1675 lod hun ifølge Bornholms Landstingsbog forgæves sin Mand efterlyse som Rømningsmand.

Efter Meyers Meddelelser var Lemvig under sit Ophold i Sverig ivrig optagen af at skaffe sig Beskyttere og søge Præstekald, men som det synes uden Held. Baade i Skaane og i Stockholm søgte han at indsmigre sig hos fornemme Mænd, og skaanede ikke sit gamle Fædreland i Ansøgninger og i Dedicationer af de talrige opbyggelige Skrifter, ved hvilke han stræbte at gjøre sig bemærket og bøde lidt paa sine vistnok ynkelige Kaar. Med det sidste af disse Skrifter forsvinde hans Spor 1677.

Som Menneske gjør Lemvig saaledes icke noget heldigt Indtryk; derimod har han i nyeste Tid, især gennem Meyers Artikel, været nær ved at vinde et ufortjent Ry som Skribent. Hans "Konst att känna folk, sigh själf och andra", 1673, er bleven opfattet som en mærkelig Forløber for den praktisk og populært moraliserende Litteratur, som i Dalins og Holbergs Tidsalder vandt Indgang hele Europa over. 15 Aar før La Bruyère efter Theophrast udarbejdede sine berømte "Caractères" finde vi her et Forsøg i den

samme populære Psychologi, som siden fik en saa overordentlig Betydning gennem Spectatorlitteraturen og udenfor England naaede sin mest typiske Blomstring i Dalins Argus 1732—34. Men Æren af at være litterær Foregangsmand i saa Henseende kan Lemvig ikke længere gjøre Fordring paa, efter at det i den nyeste Udgave af Schück og Warburgs Ill. svensk litteraturhistoria er oplyst, at hans Skrift kun er en temmelig fri Oversættelse af Satirikerens og Moralisten Joseph Hall, Biskop af Norwicks, "Characters of vertues and vices", 1608. Tilbage bliver da kun Billedet af en flittig Skribent, et kvikt Hoved og en meget tvivlsom Charakter, med et for den Tid ikke almindeligt Kjendskab til engelsk Sprog og Litteratur. Dog maa det bemærkes, at Lemvigs tvende Oversættelser ved deres Omskrivninger og Forbigaaelser jævnlig synes at røbe mangelfuld Forstaaelse af den engelske Text.
